
Sociální sítě a vznik sociálního kapitálu v lokalitách druhého bydlení

TEREZA KŮSOVÁ, DANA FIALOVÁ, MARTA HUČÍNOVÁ

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, Česko (Charles University, Faculty of Sciences, Department of Social Geography and Regional Development, Prague, Czechia); e-mail: tereza.kus@gmail.com, dana.fialova@natur.cuni.cz, marta.hucinova@gmail.com

ABSTRACT Social networks and creation of social capital in second-home localities – Second home tourism has major economic, environmental and social impacts on the localities in question. The aim of the presented study is to find out how second home tourism influences the social environment of a municipality, and whether and how it contributes to the creation of social capital and the knowledge transfer. It ensues from the use of relational data that links appear in the localities primarily on the neighbourly basis. In some cases, the contacts are also used in the place of permanent residence. As a result, the social networks and the knowledge that appear among the participants also have an impact outside a locality in question. The connection to permanent residents of a municipality is rather weak. One can see here an obvious link primarily to major actors or permanent residents living near second-home owners. When establishing contacts, this points out the importance of geographical proximity rather than the often accentuated role of the relationship “second-home owner versus permanent resident”.

KEY WORDS second homes – social relations – social capital – knowledge transfer

---

KŮSOVÁ, T., FIALOVÁ, D., HUČÍNOVÁ, M. (2017): Sociální sítě a vznik sociálního kapitálu v lokalitách druhého bydlení. *Geografie*, 122, 2, 236–256.

Do redakce došlo v srpnu 2016, přijato do tisku v únoru 2017.

Úvod

Problematicke sociálního prostředí lokalit je v současném výzkumu (a to nejen geografickém) věnována značná pozornost. Kromě strukturálních charakteristik jsou zkoumány sociální formální i neformální kontakty, důvěra ve společnost, kvalita sdílených norem a hodnot a další dimenze hodnotící sociální situaci v komunitách. Takto orientovaný výzkum vychází z předpokladu, že právě kvalita sociálního prostředí je významným faktorem ovlivňujícím nejen kvalitu života v lokalitách, ale i endogenní rozvojový potenciál regionálních či lokálních komunit (HAMPL 2003; Onyx, Leonard 2010; Chromý, Skála 2010). V Česku je takto zaměřený výzkum věnován jednak specifickým prostorům jako jsou periferie či vyloučené lokality (Pileček, Chromý, Jančák 2013; Matoušek, Sýkora 2011). Dále jsou zkoumány dopady procesů, které sociální prostředí lokalit významným způsobem mění – např. suburbanizace (Špačková, Ouředníček 2012), kontraurbanizace (Šimon 2012), či rozvoj cestovního ruchu (Pásková 2003), jehož specifickou formou je i druhé bydlení.

V českém kontextu je druhé bydlení nejčastěji zkoumáno z hlediska osídlení, pozornost je přitom věnována především transformačním procesům spojeným s urbanizačními procesy (Fialová 1999; Sýkora 2001; Ouředníček 2003; Sýkora, Mulíček 2014; Šimon 2014) i další výstavbou druhého bydlení (Kadlecová, Fialová 2010). Na problematiku sociálního prostředí naráží v souvislosti s výzkumem lokální identity v rekreačních oblastech Fialová, Vágner (2014). Horáková, Fialová (2014) se sociálnímu prostředí rekreačních lokalit věnují v kontextu specifické formy druhého bydlení – tzv. holandskými vesničkami. Roberson, Kudláček (2015) komentují význam sociability v rámci rekreace v zahrádkářských koloniích. Na velmi omezené sociální vztahy mezi rekreanty a stálými obyvateli v předválečném letovisku Hradištko upozorňuje Matoušek (2015). Detailnější současný výzkum však chybí. V rámci celosvětového výzkumu je problematice věnována větší pozornost, jednotný názor na vlivy druhého bydlení na sociální prostředí obcí ale neexistuje. Část studií akcentuje nezájem rekreantů o místní obyvatele a odlišné názory na využití území a spojuje je s negativními dopady na komunitu. Jiní autoři je naopak považují za příležitost pro rozvoj (více viz další kapitola). Obdobné rozdělení vědecké komunity však není neobvyklým jevem, můžeme jej pozorovat i v případě suburbanizace (Špačková, Ouředníček, Susová 2012).

Druhé bydlení je pro problematiku sociálního prostředí lokalit zajímavé z několika důvodů. V prvé řadě se jedná o formu urbanizačního či migračního procesu (Bartoš a kol. 2011), kdy v lokalitě sezónně přebývá určitá skupina obyvatel, která má na její fungování značný vliv (Fialová 2009). Od urbanizačních či migračních procesů se však druhé bydlení liší svojí motivací. Považujeme jej pro vysokou míru dobrovolnosti i velkou částí účastníků akcentovaným protikladem k práci (Bičík, Fialová, Vágner a kol. 2001; Vágner, Fialová a kol. 2004) za volnočasovou

aktivitu. A volný čas, především jeho aktivní formy, jsou považovány za významné pro socialitu a sociální identifikaci jedinců (Hemingway 1999, 2006; Putnam 2000; Blackshaw, Long 2005; Ingen, Eijck 2009; Kůsová 2013).

Cílem předkládané studie je zjistit, jak účast na druhém bydlení ovlivňuje sociální prostředí obce a zda a jakým způsobem přispívá k tvorbě sociálních kontaktů, které mohou napomáhat růstu sociálního kapitálu a šíření znalostí, a to jak v rámci lokality druhého bydlení, tak mimo ni. Cílem je podchytit kvantitu i kvalitu vztahů, jak mezi uživateli druhého bydlení navzájem, tak směrem k trvale bydlicím.

Formování sociálního kapitálu a šíření znalostí v kontextu druhého bydlení

I přes pokles prostorově ukotvených komunitních vazeb související s procesy urbanizace a modernizace spojenými s rozvojem komunikačních a informačních technologií (Wellman 1979, 2001), jsou lokálně ukotvené vztahy nadále velmi důležitým aspektem formujícím sociální prostředí lokalit (Gans 1962, 1967, Wellman 1996, Illner 2011, Špačková 2011). Za jeden z nástrojů využívání potenciálu těchto vztahů je považována sociální síť. Sociální vztahy ukotvené v sociálních sítích tak mohou být mobilizovány za různými účely (stav nouze, přístup ke zdrojům, kumulace moci; Buščíková 1999). V rámci interakcí a vazeb tvořících sociální síť také vzniká a je dále rozvíjen sociální kapitál, který představuje specifickou hodnotu, jež funguje jako určitý vnitřní tmel jednotlivých komunit a zároveň je ve formě tzv. přemostujícího kapitálu napojuje na komunity další (Putnam 2000).

Sociální síť a sociální kapitál explicitně propojuje Coleman (1998), který jmenuje dvě charakteristiky sociálních struktur, které usnadňují vznik sociálního kapitálu. První z nich je uzavřenost sociální sítě, tedy míra, do jaké se znají její jednotliví členové. V rámci uzavřené sociální sítě je více umožněna sociální kontrola a jednodušeji jsou nastavovány normy reciprocity i ukládány sankce proti chování, jež může mít negativní dopady na komunitu. Druhou charakteristiku nazývá Coleman (1998) jako „vhodnou sociální organizaci“, tedy situace, kdy neformální sociální organizace, která vznikla pro jeden účel, může být použita jako zdroj pro různé účely v budoucnu. Jako příklad této tzv. vícedimenzionální sítě uvádí případ, kdy se lidé znají v rámci více kontextů (kolegové z práce, rodiče, sousedé a další). Předpoklad přínosu uzavřenosti sítě pro vznik sociálního kapitálu, je však rozporován Granovetterem (1973), který ve své hojně citované práci zdůrazňuje, že zdroje velmi uzavřených sítí, mohou být z hlediska získávání nových informací velmi rychle vyčerpány, protože okruhy lidí spojených silnou vazbou se vzájemně překrývají, a proto mezi nimi kolují v podstatě stále stejné informace (Buščíková 1999). Na příkladu hledání práce Granovetter (1973) naopak vyzdvihuje význam slabých vazeb pro získávání informací. Tuto problematiku dále rozvíjí Putnam

(2000), který rozlišuje přemostující (*bridging*) a svazující (*bonding*) sociální kapitál. Přemostující kapitál propojuje různé kontexty a komunity a je vhodnější pro šíření znalostí. Svazující sociální kapitál naopak mobilizuje solidaritu a vzniká spíše v rámci sociálně homogenních sítí kontaktů.

Z výše uvedeného textu vyplývá, že předpokladem navazování kontaktů a formování především svazujícího sociálního kapitálu je určitá homogenita členů sociální sítě, která může být založena na kultuře a sdílených hodnotách, sociálním nebo ekonomickém statusu, fázi životního cyklu či na společných problémech (Putnam 2000, Gans 1961, Musil 1971). V kontextu výzkumu druhého bydlení je však často zdůrazňována odlišnost rekreantů od stálých obyvatel spojená i s jejich odlišnými zájmy. Jordan (1980) považuje rekreanty za importéry urbánních hodnot, norem, zvyků a životních stylů. S tím mohou být spojeny rozdílné názory uživatelů druhého bydlení na využití území. Rekreanti se často staví konzervativněji ke změnám a mají snahu spíše zachovat stávající stav, což může vést ke konfliktům v komunitě (Girard, Gartner 1993; Green a kol. 1996; Marcouiller a kol. 1996; Müller 2002). Dále je zdůrazňovaná socioekonomická odlišnost rekreantů od stálých obyvatel, jež může vést k sociální izolaci obou skupin. To je akcentováno především v severoamerických zemích (Halseth 1993, 2004; Halseth, Rosenberg 1995; Green a kol. 1996; Marcouiller a kol. 1996). Méně patrné jsou rozdíly v severoevropských zemích (Marjavaara 2007; Pitkänen, Adamiak, Halseth 2014) i v Česku (Fialová, Vágner 2012). Přesto je možné říci, že jsou uživatelé druhého bydlení, podobně jako turisté obecně, vzdělanější a řadí se k vyšším příjmovým i věkovým skupinám.

Dalším faktorem ovlivňujícím tvorbu silných sociálních vazeb je rezidenční stabilita obyvatel (Zorbaugh 1929, Sampson 1998, Musil 2002), která umožňuje dobrou vzájemnou znalost členů komunity, udržování tradic, i kontrolu sociálně-patologických jevů (Špačková 2011). Podle Putnama (2000) je pro tvorbu kontaktů podstatný také dostatek času stráveného v lokalitě. V tomto kontextu je druhé bydlení velmi specifické. Jedná se o prostorovou schizofrenii, kdy uživatel druhého bydlení dělí své finanční prostředky, zájem a čas mezi dvě lokality – trvalé a druhé bydlení. Často během kalendářního roku dochází ke změně preferencí místa pobytu. V letní sezóně se v obci svého trvalého bydliště, zpravidla i pracoviště, zdržuje pouze z důvodu pracovních povinností, přičemž nutnost cestovat za prací se omezuje s rozvojem informačních technologií. Druhé bydlení se pak může stát místem, ke kterému má větší vazbu než k místu trvalého bydliště (Clendenning, Field 2006; Fialová, Vágner 2012). Vztah k nemovitosti, lokalitě i lidem, kteří místo využívají k rekreaci či k trvalému bydlení, si uživatelé utváří po generace a míra vazby k území a lokální identity místních obyvatel a uživatelů druhého bydlení se příliš neliší (Kaltenborn 1997; Clendenning, Field 2006; Stedman 2006; Kelly, Hosking 2008; Matarrita-Cascante, Stedman, Luloff 2010; Fialová, Vágner 2014). Liší se spíše forma jejich vztahu, který není na rozdíl od stálých

obyvatel tolik vázán na komunitu, ale spíše na území (Stedman 2006; Fialová, Vágner 2014). Mnohé výzkumy potvrzují relativně vysokou frekvenci kontaktů mezi rekreanty a rezidenty (Clendenning, Field 2006; Nordin, Marjavaara 2012; Pitkänen, Adamiak, Halseth 2014; Fialová, Vágner 2014; Robertsson, Marjavaara 2015). Například Nordin, Marjavaara (2012) uvádí, že přes 62 % uživatelů druhého bydlení ve Švédsku je členem některého z lokálních spolků.

Vztahy mezi rekreanty a rezidenty mohou být ovlivněny také vnímanými ekonomickými dopady druhého bydlení. Například i velmi masový cestovní ruch je rezidenty tolerován především proto, že jej považují za zdroj příjmů (Faulkner, Tideswell 1997). Z tohoto pohledu je druhé bydlení považováno částí autorů za významný sektor generující příjmy pro lokální poskytovatele služeb (Newby 1988; Velvin a kol. 2013; Adamiak a kol. 2014). Kritizována je však sezónnost, inflační dopady na ceny nemovitostí i služeb, omezenost příjmů do veřejných rozpočtů i relativně malé využívání místních služeb rekreanty (Green a kol. 1996; Marjavaara 2008; Solana-Solana 2010; Casado-Diaz 1999; Wall, Mathieson 2006).

Méně kontroverzní je diskuze vlivů druhého bydlení na vznik nových (spíše slabých) vazeb, tedy vznik přemostujícího sociálního kapitálu. Druhé bydlení je koncentrováno do venkovských, často periferních oblastí, tedy do míst typických pro existenci malých uzavřených komunit. Účastníci druhého bydlení tak mohou pro tyto komunity představovat dobře dostupný zdroj informací (Flognfeld 2002, Nordbø 2013, Robertsson, Maarjavaara 2015). Sociální síť tvořená především slabými vazbami je klíčovým předpokladem vzniku jevu, napomáhajícímu šíření znalostí a inovací, pro který se v ekonomické geografii vžil pojem „*local buzz*“ (lokální bzukot; Bathelt, Malmberg, Maskell 2004). V kontextu druhého bydlení tento koncept pod pojmem sezónní bzukot (*seasonal buzz*) zavádí Robertsson Maarjavaara (2015). Autoři vychází z předpokladu, že v lokalitách druhého bydlení se nachází lidé z různého prostředí a s odlišnými socioekonomickými charakteristikami, kteří vzájemnou interakcí vytváří prostředí ideální pro vznik inovací a předávání znalostí, které mají dopad buď v dané lokalitě či v místě trvalého bydliště účastníků druhého bydlení. Autoři na základě empirické případové studie dochází k závěru, že účastníci druhého bydlení jsou díky interakcím s místními obyvateli a firmami významným přínosem pro lokalitu jako takovou a že informace, které získávají pomocí tzv. „*seasonal buzz*“, jim pomáhají i v jejich profesním životě. Získané kontakty navíc využívají i mimo lokalitu druhého bydlení, čímž podle autorů napomáhají propojovat jednotlivá místa. Autoři narážejí i na problematiku vzniku sociálního kapitálu mezi rekreanty navzájem. Druhé bydlení je sice považováno za součást cestovního ruchu, ale chataři a chalupáři jsou současně turisty i rezidenty. Volný čas trávený na chatě či chalupě představuje velmi specifický kontext, v rámci kterého lidé navazují vztahy s osobami, které by jinak neměli šanci potkat. Čas strávený na chatě/chalupě tak může být bohatší na sociální život než v místě trvalého bydliště (Jarlov 1999; Williams, Kaltenborn 1999).

Význam druhého bydlení je často akcentován především v souvislosti s periferní polohou zkoumané lokality (Nordbø 2013, Robertsson Maarjavaara 2015). V Česku můžeme oblasti druhého bydlení rozdělit na periferní (pohraničí a vnitřní periferie) a na příměstské oblasti rekreace. Význam chalupářů pro rozvoj, často dokonce zachování některých populačně ztrátových obcí v souvislosti s poválečným vysídlením i odlivem obyvatelstva vlivem socialistické urbanizace a legislativních ustanovení (Středisková soustava osídlení, ochrana zemědělského půdního fondu), byl již víckrát zdůrazňován (Fialová 2001), ačkoli sociálním vztahům není ve studiích zpravidla věnována detailnější pozornost (viz výše). Problematika chatařských oblastí pak byla dosud řešena především z hlediska jejich transformace na trvalé bydlení v souvislosti s celkovými změnami ve společnosti, jejichž dopad je znatelný v trendech preference typu bydlení (viz úvod). Nikdo se dosud hlouběji nevěnoval sociálním kontaktům mezi uživateli chatařských lokalit navzájem či ve vztahu k trvale bydlícímu obyvatelstvu.

V návaznosti na diskuzi literatury je cílem předkládané studie zodpovědět následující výzkumné otázky: Jak přispívá účast na druhém bydlení k tvorbě svazujícího a přemostujícího sociálního kapitálu a šíření a předávání znalostí – v rámci lokality druhého bydlení i mimo ni / mezi rekreanty navzájem i směrem k trvale bydlícím? Jakým způsobem rekreanti ovlivňují sociální klima obce? Jak jsou účastníci druhého bydlení navázáni na trvale bydlící obyvatele i služby nabízené v obci? Čím jsou charakteristické sítě kontaktů v lokalitách druhého bydlení? Jakou roli hrají při navazování kontaktů socioekonomické charakteristiky členů sítě, resp. jedná se o heterogenní či homogenní sítě kontaktů?

Metodika

Sociální kapitál můžeme chápat jednak jako statek individuální, který mohou jednotlivci využívat při řešení různých životních situací, například při hledání práce (Bourdieu 1986, Granovetter 1973), jednak jako statek kolektivní, který přináší prospěch společnosti jako celku. Z tohoto pohledu je spojován s rostoucí důvěrou ve společnost, nastavováním norem a hodnot a se vznikem společenského klimatu vhodného pro tvorbu inovací a šíření znalostí. Operacionalizace konceptu sociálního kapitálu pro empirické účely je vzhledem k množství pojetí, definic a forem sociálního kapitálu relativně složitá (více viz Pileček 2010). V zásadě lze rozlišit dva základní způsoby jeho měření. Jednak pomocí syntetických ukazatelů měřících více dimenzí sociálního kapitálu (např. Putnamův index sociálního kapitálu v Putnam 2000), jednak pomocí ukazatelů méně komplexních (Kůsová 2013). Předkládaná studie aplikuje druhý přístup, když je zaměřena primárně na sledování tzv. strukturních aspektů sociálního kapitálu, kterými jsou především vlastnosti sociálních sítí (van Deth 2008), zaměřuje se tedy primárně

na měření individuálního sociálního kapitálu. Zkoumání tzv. kulturních aspektů by bylo zaměřeno na kolektivní dimenzi sociálního kapitálu (občanské normy a hodnoty a měření důvěry ve společnosti) (van Deth 2008). Na druhou stranu nelze tyto dvě skupiny aspektů/dimenze plně odlišit. Ačkoli je důvěra často považována za součást charakteristiky sociálního kapitálu, např. autoři Li, Pickles a Savage (2003) ji považují za důsledek působení sociálního kapitálu, který operacionalizují v rámci tří dimenzí: vztah k sousedské komunitě (slabé vazby se sousedy), sociální síť (silné vazby v důvěrných vztazích) a občanská participace (komunikace s cizími lidmi). Toto pojetí se blíží konceptu tzv. sociálního klimatu, který hodnotí podmínky pro komunitní život a kvalitu soužití v určitém území (Špačková, Ouředníček, Susová 2012). Podobně podle Sýkory, Matouška (2009) lze zpravidla spíše než samotný sociální kapitál měřit podmínky vhodné pro jeho utváření.

Pro analýzu interakcí v rámci sociální sítě, byly aplikovány některé metody využívané v rámci disciplíny zvané „analýza sociálních sítí, která pracuje s relačními daty (tj. kontakty, vazby a spojení dvou jedinců) uspořádanými do sociogramů a matic“ (Buščíková 1999). Ta jsou zpracovávána pomocí matematických operací specializovanými programy (více viz Buščíková 1999). Ze souboru metod bylo využito jednak grafického znázornění sítě v podobě uzlů a vazeb, jež naznačují postavení jednotlivých jejích členů. To bylo doplněno výpočtem základního ukazatele – centrality, jež naznačuje, jak je v dané síti rozložena moc (dění/vliv) mezi jednotlivé členy (Skála 2013). Vypočítány byly ukazatele „*Network centralization*“ a „*Network centralization index*“. Oba ukazatele jsou udávány v procentech, a čím více se blíží k 100% hodnotě, tím je v daných sítích moc koncentrovanější (více viz např. Hanneman, Riddle 2005). Pro analýzu byl využit program UCINET (Borgatti, Everett, Freeman 2002).

Data prezentovaná v článku jsou primárního charakteru a vycházejí z dotazníkového šetření provedeného mezi uživateli druhého bydlení¹. Dotazník se skládal ze dvou částí. První část, jejímž cílem bylo zjistit míru propojení komunity rekreantů a rezidentů, byla složena z polouzavřených a uzavřených otázek sledujících míru zapojení respondentů do lokality (využívání služeb, společenský život) a reflexi vztahů mezi rekreanty a rezidenty. Cílem druhé části dotazníku bylo vytvořit za účelem následné analýzy sociální síť. V rámci výzkumu sociálních sítí jsou významnými parametry způsob interakce mezi členy sítě (např. zájmy, záměry, směřování, motivace) a intenzita, frekvence či síla vazby (Skála 2013). V předkládaném výzkumu se jedná o dva způsoby interakcí – za účelem přátelství a za účelem výpomoci. V rámci šetření tedy měli respondenti vyjmenovat osoby, na které se v minulosti obrátili se záměrem

¹ Část výsledků byla publikována v bakalářské práci (Hučínová 2014).

- a) vyřízení nějaké osobní či pracovní záležitosti – něco půjčit, pomoci, poradit atd.
- b) přátelského popovídání².

Dále měli dotazovaní jmenované rozdělit na dvě skupiny podle toho, zda se komunikace s nimi omezuje jen na danou lokalitu či zda si vypomáhají nebo se stýkají i mimo dané obce, např. v místě trvalého bydliště. To umožnilo vazby rozdělit na ty, které se přímo vztahují k lokalitě druhého bydlení a na ty, které se týkají, resp. jsou udržovány i mimo lokalitu. Cílem dělení na lokální a nadlokální vazby bylo zhodnotit kvalitu daných vazeb, za předpokladu, že v závislosti na konkrétním způsobu interakce (přátelské setkávání nebo výpomoc) budou ty vazby, které jsou udržovány i mimo obec, silnější (kvalitnější) respektive budou mít vyšší potenciál pro šíření znalostí. U vazeb navázaných za účelem výpomoci byla intenzita či síla konkrétní vazby zjišťována prostřednictvím dotazu, o jaký typ výpomoci se jednalo. Tato data byla vyhodnocena kvalitativně, v samotné síti tedy nejsou zanesena.

Pro účely výzkumu byly vybrány tři lokality lišící se především svojí geografickou polohou ve smyslu jádro-periferie. Zatímco lokalita Český Šternberk (ČŠ) se nachází v dobře dostupném širším zázemí hlavního města, a představuje rekreační oblast již s prvorepublikovou tradicí, zbylé dvě lokality, Česká Ves (ČV) a Dlouhá Voda (DV), které jsou částí obce Město Albrechtice, leží v extrémní periférii v okrese Bruntál, kde druhé bydlení vznikalo až v době jeho největšího boomu koncem 60. let minulého století. V návaznosti na výše zmíněný výzkum Robertsson, Marjavaara (2015) bylo předpokládáno, že v periferně položených lokalitách bude pozorován větší význam druhého bydlení pro napojování na jiné lokality.

Pro všechny zkoumané lokality je typická výrazná fyzická oddělenost rekreační části od centra obce (1,5 km v případě ČŠ a 8 km v DV a 5 km v ČV). Taktéž z hlediska obslužnosti (stravovací zařízení, obchody, sportoviště) jsou všechny lokality vázány na centra obcí. V případě ČŠ se jedná převážně o chatářskou oblast tvořenou 108 chatami a 14 objekty hromadné rekreace a 8 objekty trvalého bydlení, z nichž některé vznikly transformací objektů druhého bydlení. V České Vsi a Dlouhé Vodě se nacházejí výhradně rekreační objekty (Hučinová 2014). V DV se nachází 37 objektů, z 60 % se jedná o chaty, nejvíce z přelomu 60. a 70. let. V ČV je 61 objektů, z nichž třetinu tvoří chaty především z 80. let. Zbytek objektů v ČV a DV představují chalupy.

Případová studie reprezentuje pro Česko typické lokality druhého bydlení, a to z hlediska velikosti, ceny nemovitostí, období výstavby i způsobu užívání. Domníváme se, že výsledky studie mohou být aplikovány i na další rekreační lokality v Česku izolované od trvalých sídel.

² Toto rozdělení však v realitě neposkytlo očekávanou informaci. Respondenti uváděli stejné osoby. Graficky zpracována tedy byla jen jedna síť kontaktů a informace o výpomoci byly vyhodnoceny kvalitativně (viz dále).

Při analýze sociálních sítí je důležité, s jakým typem vzorku pracujeme. Předmětem našeho šetření bylo analyzovat vztahy mezi všemi členy sítě uživatelů druhého bydlení. Oslovení všech uživatelů objektů druhého bydlení by ale bylo velice komplikované. Alternativně tedy bylo rozhodnuto oslovit jednoho uživatele každého objektu, základní soubor tedy představoval tolik respondentů, kolik je v dané lokalitě objektů. Za každou nemovitost odpovídal jeden respondent, přičemž nebylo podstatné, zda se jedná o majitele. Většina respondentů však neodpovídala jen za sebe, ale mluvila za celou rodinu využívající objekt a s tímto ohledem byla také data interpretována. Je nutné poznamenat, že ve výpovědích respondentů může být určitá chyba, protože dotazovaným mohla být známa jen část vztahů ostatních členů rodiny.

V obou menších rekreačních oblastech se podařilo oslovit někoho z uživatelů cca 80 % objektů (51 respondentů v ČV a 30 respondentů v DV), vzniklá síť tak obsahuje 64 osob v ČV a 43 osob v DV. V Českém Šternberku byl proveden rozhovor s uživateli 36 % objektů (39 respondentů) a vzniklá síť kontaktů pak obsahuje 91 osob. Pokud bychom předpokládali, že oslovení respondenti skutečně dokázali podchytit i vztahy ostatních členů domácnosti, můžeme říci, že síť vytvořené v obou menších obcích, relativně přesně kopírují reálnou síť kontaktů, výzkum tedy lze považovat pro danou lokalitu za reprezentativní. Ve třetí lokalitě (ČŠ) byli dotázáni jen ti respondenti, kteří se v době provádění šetření (letní všední a víkendové dny) nacházeli na pozemku, nejednalo se tedy o čistě náhodný výběr a data nelze ze statistického pohledu považovat za reprezentativní. Přesto se domníváme, i vzhledem k dlouholeté osobní znalosti lokality jednou z autorek, že vzorek byl dostačující pro pochopení fungování vztahů v lokalitě. Osoby, které představují významné členy sítě, byly jmenovány respondenty opakovaně a podařilo se odhalit i princip, na základě kterého se jedinci setkávají.

Ve všech obcích převažovali mezi respondenty příslušníci starší generace (nad 60 let ČŠ: 41 %, DV 40 %, ČV 70 %, 45 až 64 let: ČŠ: 33 %, DV 43 %, ČV 23 %), v obou menších lokalitách převažovali muži, v ČS bylo rozložení respondentů podle pohlaví rovnoměrné. Opět je ale třeba připomenout, že často se stýkají celé rodiny – tedy více generací. Nicméně starší převládá, jak prokazují nejen detailní studie vycházející z dat katastru nemovitostí, tedy sledující věk majitelů objektů druhého bydlení (Fialová 2003), tak i výsledky terénních a dotazníkových šetření prováděných mezi uživateli druhého bydlení (Fialová, Vágner 2009; 2014).

Mimo výše zmíněných problémů (nekompletní vzorek, míra podchycení vztahů ostatních členů rodiny) je třeba vzít v potaz i další limity použité metody. Jedná se především o skutečnost, že respondenti nemuseli informovat o všech vazbách. Zejména méně společensky přijatelná či nelegální setkávání mohla zůstat zamlčena. Je tedy možné očekávat, že reálná síť kontaktů i její důsledky v podobě vzniku sociálního kapitálu a šíření znalostí bude větší.

Výsledky a diskuze

Uživatelé druhého bydlení jsou v lokalitách dlouhodobě zakotveni, ve všech lokalitách využívá objekt déle než 20 let minimálně 60 % respondentů, dalších 13 až 23 % pak na chatu či chalupu jezdí přes 10 let. Lokalitu navíc navštěvují relativně často (tab. 1).

Respondenti z ČŠ pocházejí z 60 % z Prahy a z 21 % z Kolína, zbytek má trvalé bydliště v Benešově, Vlašimi a ostatních lokalitách. Celková síť je tvořena ze 40 % jednotlivci z Prahy a 24 % je z Kolína. V DV a ČV převažuje dojíždka z Ostravy (47 % a 67 % respondentů) a Opavy (DV 33 %, ČV 6 %). Zbytek je z Krnova a dalších menších obcí (Hučínová 2014).

Vzniklá síť kontaktů je v DV a ČV tvořena výhradně rekreanty. V ČŠ je do ní zařazeno 15 místních obyvatel, z nichž deset bydlí v chatařské lokalitě. Zbýlých pět jsou pro chod obce významné osoby (bývalý starosta, zaměstnankyně úřadu, prodavačky, pošťák). Celkově tvoří stálí obyvatelé 16 % členů sítě, tři z nich jsou ale mezi jedenácti členy s největším počtem příchozích vazeb.

Přestože z výzkumu vyplývá, že účastníci druhého bydlení nejsou trvalými uživateli služeb, ty základní (obchod, restaurace občerstvení) využívá ve všech lokalitách shodně takřka čtyři pětiny respondentů. Sedmdesát procent rekreantů z ČŠ alespoň někdy navštíví hrad a zhruba stejný podíl obyvatel DV a ČV pak místní koupaliště. Zámek nacházející se v dosahu DV a ČV je občasně navštěvován zhruba 40 % respondentů.

Tab. 1 – Frekvence návštěv objektů druhého bydlení ve zkoumaných lokalitách (procent respondentů)

Frekvence	Český Šternberk	Dlouhá Voda	Česká Ves
celoročně o víkendu	21	37	29
o víkendech v sezoně	26	63	37
celá letní sezona	15	0	26
2 víkendy v měsíci	13	0	6
jenom prázdniny	10	0	2
méně	8	0	0
o víkendech v sezoně a prázdniny	8	0	0

Zdroj: vlastní šetření, Hučínová 2014

Tab. 2 – Reflexe změny vztahů v lokalitě chaty/chalupy (procent respondentů)

Reflexe	Český Šternberk	Dlouhá Voda	Česká Ves
stabilní	70 %	73 %	51 %
určitě/spíše zlepšující se	8 %	17 %	20 %
určitě/spíše zhoršující se	10 %	10 %	26 %

Zdroj: vlastní šetření, Hučínová 2014

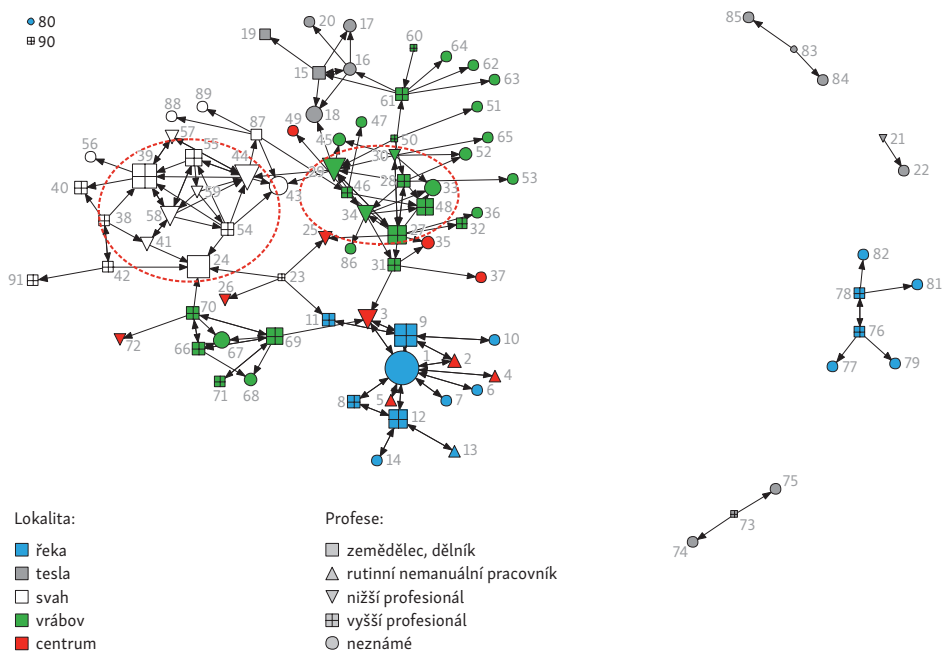
Co se týká účasti na akcích, které se konají v ČS, jsou respondenti spíše pasivnější, o čemž vypovídá skutečnost, že nejnavštěvovanější akcí je prodejní jarmark. Zhruba 40 % respondentů se alespoň někdy účastní akcí typu dětský den či čarodějnice, jež se konají v chatářské sezóně. V Albrechticích, ke kterým přiléhají další dvě zkoumané lokality, se koná akcí o něco méně a jsou navštěvovány jen 10 až 20 % rekreatantů (Hučinová 2014). Až na drobné výjimky, nejsou rekreatanti členy místních sdružení, která se v organizaci většiny akcí angažují, ačkoli v ČS dva respondenti uvedli, že se na organizaci některých akcí podílejí. Dva respondenti z ČV a DV pak finančně podporují místní zámek (Hučinová 2014). Několik rekreatantů ze všech obcí je členem nějakého sportovního sdružení (rybáři, golf, tenis).

Vztahy v rámci rekreační lokality považují respondenti ve všech obcích převážně za stabilní, relativně velká část respondentů dokonce pozoruje zlepšení (tab. 2). Jedna z respondentek v ČŠ uvedla: „Vztahy se spíše zlepšují – moje dítě Novákovi říká tati, nebo Procházekovi dědo, jsme taková rodina.“ Jako příčina stability vztahů byla opakovaně uváděna skutečnost, že relativně málo rekreačních objektů změnilo majitele. V případě, že respondenti uvedli zhoršení, tak měli tendenci srovnávat období před a po roce 1989. V ČŠ byl několikrát zmíněn útlum spojený s prodejem či zrušením podnikových rekreačních chat. Ve všech lokalitách okolo 70 % respondentů nedokázalo odpovědět na otázku týkající se vztahů v obci jako celek. Tuto skutečnost trefně shrnul jeden respondent, který uvedl: „*máme tady svůj mikrosvět*“. Pro ucelenější pohled by bylo do budoucna vhodné provést obdobný výzkum i mezi rezidenty.

Z vypočtených charakteristik sítí (viz metodika), jejichž grafické znázornění je na obrázku 1 až 3 vyplývá, že četnost komunikace mezi členy sítě je ve všech obcích vyrovnaná. O tom vypovídá charakteristika zvaná „*Network centralization*“, jejíž hodnoty se pohybují ve všech třech lokalitách mezi 5 až 10 procenty. Podobnou informaci nám poskytuje i charakteristika „*Network centralization index*“ jejíž opětovně nízké hodnoty (mezi 2,8 a 6,4 procenty) naznačují rovnoměrnou distribuci moci v sítích. Jinými slovy se zde nenachází žádní významně dominantní aktéři, kteří by mohli ovlivňovat fungování komunity.

Z obrázků 1 až 3 je patrné, že kontakty mezi uživateli druhého bydlení jsou ve všech lokalitách založeny primárně na geografické blízkosti. Pro zhodnocení této charakteristiky byly všechny lokality rozděleny na oblasti tak, jak jsou běžně vnímány respondenty. Nejčastěji tedy uživatelé komunikují se svými sousedy. Naopak charakteristiky jako je profesní zařazení (obr. 1) či místo trvalého bydliště (obr. 2 a 3) nehrají v rámci sítě žádnou roli. Kontakty vznikající v lokalitách druhého bydlení jsou tak relativně heterogenní. V případě profesního zařazení však musíme brát v potaz profesní skladbu rekreatantů, protože převažují v žebříčku výše zařazení uživatelé.

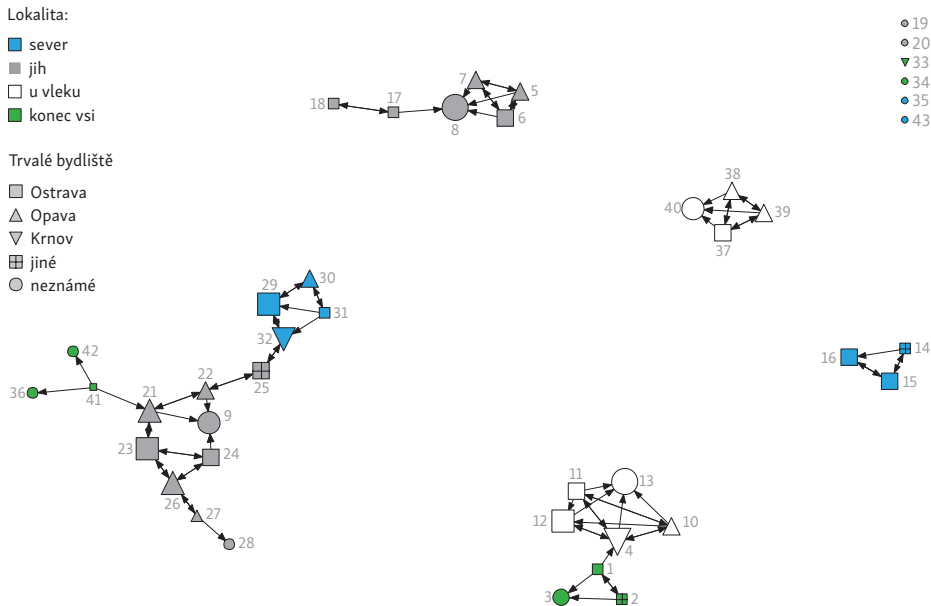
Význam fyzické blízkosti, resp. oddělenosti se projevil ještě dvěma dalšími způsoby. Zprvce byla zjištěna nižší hustota kontaktů v DV, která je ze všech třech

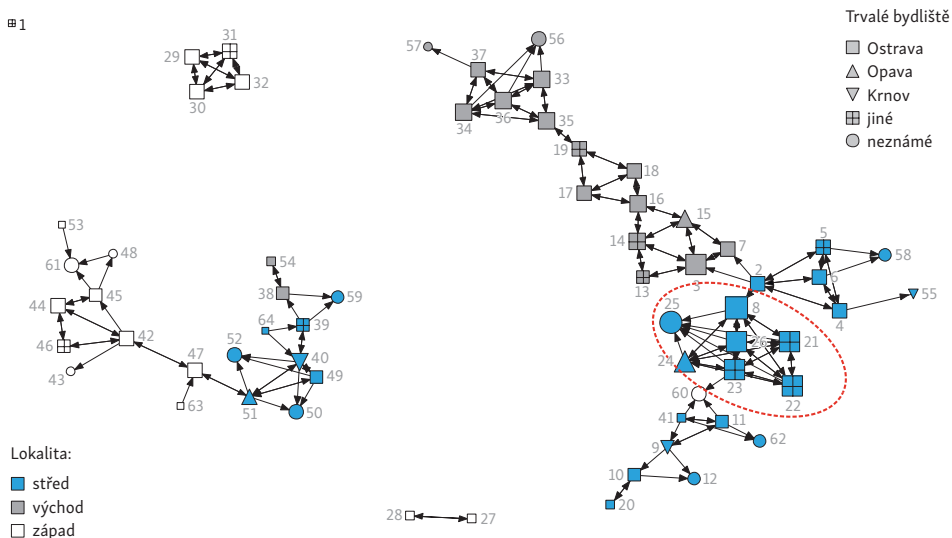
Obr. 1 – Vazba mezi respondenty za účelem vyřízení osobní či pracovní záležitosti – Český Šternberk. Velikost tvaru je přímo úměrná počtu přichozích vazeb, směr šipek je vždy od respondenta. Zdroj: vlastní šetření.

zkoumaných obcí nejméně fyzicky kompaktní. Nižší hustota kontaktů je také v lokalitě řeka (ČŠ), kde jsou chaty umístěny liniově podél řeky s minimem přímých sousedů (viz obr. 1). Zadržet lze fyzickou odděleností vysvětlit i nízkou frekvenci kontaktů mezi stálými obyvateli a rekreanty. V kompletně oddělené DV a ČV prakticky neexistují a v ČŠ jsou realizovány nejčastěji s těmi stálými obyvateli, kteří jsou lokalizováni mezi chaty.

Z hlediska kvality vazeb převažují spíše povrchní vazby spojené s drobnou výpomocí či přátelským popovídáním. Většina kontaktů, které respondenti navazují, se týká jejich chaty či chalupy, má tedy přímou vazbu k lokalitě. Vazby směřující ven z obce jsou spíše výjimkou. V ČŠ se pravidelně mimo lokalitu schází 13 respondentů (33 %) a pomohli si mimo lokalitu čtyři respondenti (10 %). V České Vsi si mimo lokalitu pomohlo 7 respondentů (13 %), v Dlouhé Vodě 3 (10 %). Jako příklady pomoci respondenti uváděli výpomoc s vyřízením úředních záležitostí, pomoc v domácnosti, jen v jednom případě se jednalo o spolupráci v rámci profesního života. Tím se naše výsledky liší od studie Robertsson, Marjavaara (2015), kteří poukazují na velký podíl kontaktů udržovaných i mimo lokalitu (60 %) a pro profesní účely (21 %), tedy s větším potenciálem pro šíření znalostí. Roli pravděpodobně

Obr. 2 – Vazba mezi respondenty za účelem vyřízení osobní či pracovní záležitosti – Dlouhá Voda. Velikost tvaru je přímo úměrná počtu přichozících vazeb, směr šipek je vždy od respondenta. Zdroj: upraveno dle Hučínová 2014.

Obr. 3 – Vazba mezi respondenty za účelem vyřízení osobní či pracovní záležitosti – Česká Ves. Velikost tvaru je přímo úměrná počtu přichozících vazeb, směr šipek je vždy od respondenta. Zdroj: upraveno dle Hučínová 2014.

hraje větší prostorová oddělenost švédské lokality druhého bydlení od jádrových oblastí Švédska. Taktéž frekvence návštěv na Švédských chatách či chalupách je nižší, než v Česku. To může ovlivňovat i potřebu být v kontaktu mimo lokalitu.

V ČS i v ČV se podařilo identifikovat místa (barevně ohraničena na obr. 1 a 3), kde jsou kontakty mezi rekreanty hustší a vykazují i vyšší kvalitu (jsou udržovány i mimo sezónu a v místě trvalých bydlišť). V obou případech se jedná o respondenty s dlouhodobou vazbou k místu. Z rozhovorů byla patrná i dědičnost vztahů, protože rodiny se často stýkají jako celky. Tento fakt naznačuje i výpověď jedné z respondentek, která uvedla „Všichni se známe od mala, umíme si to říct slušně, když je nějaký problém, všichni jsou tety a strejdové.“ Další respondentka uvedla, že do lokality jezdí „vlastně 3 generace 60, 30 a děti“. Zajímavé je, že kromě kvality a hustoty kontaktů, mají tato místa i specifický fyzický vzhled. V ČS rekreanti kvalitně a účelně udržují kromě svých zahrad i veřejné prostory a v ČV byly zahrady propojené, bez plotů (Hučinová 2014). Fyzický vzhled těchto míst je pravděpodobně výsledkem dlouhodobé vazby a patrně replikuje pozitivní vztahy i v dalších generacích.

Závěr

Předkládaná studie diskutuje význam specifického aktéra venkovského prostoru, jež území užívá téměř výhradně ve svém volném čase. Zaměřuje se na dopad druhého bydlení na sociální prostředí lokalit, čímž doplňuje již existující studie věnované druhému bydlení v Česku i v zahraničí a navazuje také na výzkumy věnované sociálnímu kapitálu. Z výsledků vyplývá, že uživatelé druhého bydlení svým působením utváří místní klima a sezóně ovlivňují i každodenní fungování obce. Navzdory často, především mediálně, prezentovanému tvrzení o antagonistických vztazích mezi stálými obyvateli a uživateli druhého bydlení, nebyly identifikovány žádné významnější konflikty. Oddělenost obou skupin je ale zjevná. Do sítí kontaktů jsou zařazeni primárně stálí obyvatelé centra obce pracující ve službách (starosta, prodavačka, pošťák). Rekreanti totiž navštěvují centra obcí sporadicky a ve společenském životě jako celku nehrají významnější roli. Ačkoli ale využívají místní služby pravděpodobně méně, než stálí obyvatelé, můžeme je považovat za ekonomicky přínosné. Naopak stálí obyvatelé, kteří mají svá obydlí lokalizována v blízkosti chataraň a chalupářů, jsou v rámci komunity významnými aktéry. To poukazuje spíše než na roli vztahu chalupář versus stálý obyvatel na význam geografické blízkosti při navazování kontaktů.

Výzkum prokazuje, že ve sledovaných lokalitách druhého bydlení je generován sociální kapitál. Vzhledem k oddělenosti rekreačních oblastí od center obcí však primárně mezi rekreanty navzájem. Jedná se primárně o slabé vazby založené na běžné sousedské komunikaci spojené s chatou či chalupou. Vzhledem

k inovačnímu potenciálu (*seasonal buzz*) i z hlediska kvality individuálního sociálního kapitálu, je klíčové také to, že vztahy, které v lokalitách druhého bydlení vznikají, nejsou založeny primárně na sociální blízkosti. Diverzita jedinců může zvyšovat inovační potenciál, podporovat růst přemostujícího sociálního kapitálu i přispívat k celkové společenské toleranci. V aplikační rovině by bylo přínosné cíleně ovlivňovat míru propojování mezi jednotlivci v podobných lokalitách. Vhodná by byla větší míra propagace služeb či společenských událostí mezi uživateli druhého bydlení či podpora udržování společných prostor.

Lokalita, ve kterých byly případové studie provedeny, se významně liší svojí polohou. Dvě ze tří obcí leží v periferní oblasti. Výsledky výzkumu jsou však velmi podobné. Spíše, než poloha v národním měřítku, hrála ve výsledcích výzkumu roli geografická oddělenost rekreačních lokalit od centra obce s obslužnými funkcemi. Na rozdíl od zahraničního výzkumu (Robertsson, Marjavaara 2015) se tak neukazuje zvýšená potřeba obyvatel periferně položených obcí, navazovat kontakty s rekreanty. Vzhledem k poloze zkoumaných lokalit, by bylo vhodné věnovat se v dalším výzkumu chalupářským oblastem. Chalupy jsou častěji součástí center obcí a lze tedy očekávat vyšší míru sociálních kontaktů mezi rekreanty a stálými obyvateli. Obdobně je možné sledovat situaci v nejmodernější formě druhého bydlení, kterou představují apartmánové rekreační domy, kde vedle rezidentů a pravidelných uživatelů vstupují ještě další aktéři představovaní náhodnými turisty.

Z hlediska konceptualizace druhého bydlení jako součásti cestovního ruchu, výzkum ukazuje, že dualismus rekreant versus rezident, tak jak byl akcentován i v českém historickogeografickém výzkumu (Matoušek 2015), je překonaný. Rozdíly mezi oběma skupinami se stírají podobně, jako mizí rozdíly mezi prvním a druhým domovem. Čas trávený na chatě či chalupě není jen únikem z každodennosti, ale také formou napojení. Blíží se tak více procesu migrace (Flornfeldt 2004; Overvåg 2011) či konceptu více domovů (*multiple dwellings concept*; McIntyre, Pavlovich 2006). Podobně jako (Larsen, Urry, Axhausen 2007) tak považujeme definice cestovního ruchu založené primárně na dualismech (rezident × návštěvník, každodennost × volný čas, domov × rekreace) za překonané.

Literatura

- ADAMIÁK, C., AJANOVIC, E., CABER, M., YILMAZ, Y. (2014): Importance of second homes for local economy of a rural tourism region. In: International Antalya Hospitality Tourism and Travel Research conference proceedings, Antalya, Turkey, 9–12 December 2014, 360–370.
- BARTOŠ, M., KUŠOVÁ, D., TĚŠITEL, J., NOVOTNÁ M., KOPP, J., MACHÁČEK, J., MOSS, L. A. G., GLORIOSO, R. S. (2011): Amenitní migrace do venkovských oblastí České republiky. Lesnická práce, s. r. o.
- BATHELT, H., MALMBERG, A., MASKELL, P. (2004): Clusters and knowledge: Local buzz, global pipelines and the process of knowledge creation. *Progress in Human Geography*. 28, 1, 31–56.

- BIČÍK, I., FIALOVÁ, D., VÁGNER, J. a kol. (2001): Druhé bydlení v Česku. KSGRR PřF UK v Praze, Praha.
- BOURDIEU, P. (1986): The Forms of Capital. In: Richardson, J. G.: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, Greenwood Press, New York, 46–58.
- BORGATTI, S. P., EVERETT, M. G., FREEMAN, L. C. (2002): Ucinet 6 for Windows: Software for Social Network Analysis. Harvard, MA: Analytic Technologies.
- BLACKSHAW, T., LONG, J. (2005): What is the big idea? A critical exploration of the concept of social capital and its incorporation into leisure policy discourse. *Leisure Studies*, 24, 3, 239–258.
- BUŠŤÍKOVÁ, L. (1999): Analýza sociálních sítí. *Sociologický časopis*, 35, 2, 193–206.
- CASADO-DIAZ, M. A. (1999): Socio-Demographic Impacts of Residential Tourism: a Case Study of Torrevieja, Spain. *International journal of tourism research*, 1, 4, 223–237.
- CLENDENNING, G., FIELD, D. (2006): Seasonal Residents: Members of Community or Part of the Scenery? In: Green, G., Deller, S., Marcouiller, D. (ed.): Amenities and Rural Development: Theory, Method and Public Policy. Cheltenham: Edward Elgar, 215–236.
- COLEMAN, J. S. (1988): Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95–120.
- FAULKNER, B., TIDESWELL, C. (1997): A Framework for Monitoring Community Impacts of Tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 5, 1, 3–28.
- FIALOVÁ, D. (1999): Second homes in the hinterland of Prague and possibilities of their transformation for permanent houses. *Acta Fakultatis Naturalium Universitatis Comenianae. Geographica Supplementum 2/II*, 213–221.
- FIALOVÁ, D. (2001): Druhé bydlení a jeho vztah k periferním oblastem. *Geografie*, 106, 1, 36–47.
- FIALOVÁ, D. (2003): Vlastníci objektů druhého bydlení. In: Jančák, V., Chromý, P., Marada, M. (eds.): Geografie na cestách poznání. Sborník příspěvků k šedesátinám Ivana Bičíka, KSGRR PřF UK, Praha, 107–112.
- FIALOVÁ, D. (2009): Hledisko času při výzkumu rekreačního prostoru. *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 53, PrF UK, Bratislava, 105–112.
- FIALOVÁ, D., VÁGNER, J. (2009): Sociogeografické aspekty druhého bydlení a jejich regionální diferenciacie (na příkladu Česka). *Geografický časopis*, 61, 2, 107–128.
- FIALOVÁ, D., VÁGNER, J. (2012): Regionální identita obyvatel a rekreatantů v periferních oblastech Česka. In: Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M. (eds.): Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. Plzeň, Aleš Čeněk, s. r. o., 122–139.
- FIALOVÁ, D., VÁGNER, J. (2014): The Owners of Second Homes as Users of Rural Space in Czechia. *AUC – Geographica*, 49, 2, 21–28.
- FLOGNFELDT, T. (2004): Second homes as a part of a new rural lifestyle in Norway. In Hall, C. M., Müller, D. K. (eds.): Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground. *Aspect of Tourism*, 15, 233–243.
- GANS, H. J. (1961): Planning and Social Life: Friendship and Neighbor Relations in Suburban Communities, *Journal of the American Institute of Planners*, 27, 2, 134–140.
- GANS, H. J. (1962): Urban Villagers: Group and Class in the Life of Italian-Americans. The Free Press, New York.
- GANS, H. J. (1967): The Levittowners. Ways of Life and Politics in a New Suburban Community. Allen Lane Penguin Press, London.
- GIRARD, T., GARTNER, W. C. (1993): Second home second view: host community perceptions. *Annals of Tourism Research*, 20, 4, 685–700.
- GRANOVETTER, M. (1973): The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78, 6, 1360–1380.

- GREEN, G. P., D. MARCOUILLER, S. D. DELLER, ERKKILA, D., SUMATHI, N. R. (1996): Local dependency, land use attitudes, and economic development: comparisons between seasonal and permanent residents. *Rural Sociology* 61, 3, 427-445.
- HALSETH, G. (1993): Communities within communities: changing 'residential' areas at Cultus Lake, British Columbia. *Journal of Rural Studies*, 9, 2, 175-187.
- HALSETH, G. (2004): The 'cottage' privilege: increasingly elite landscapes of second homes in Canada. In Hall, C. M., Müller, D. K. (ed.) *Tourism, mobility and second homes: between elite landscape and common ground*, Clevedon, Channel View, 35-54.
- HALSETH, G., ROSENBERG, M. (1995): Cottagers in an urban field. *The Professional Geographer*, 47, 2, 148-159.
- HAMPL, M. (2003): Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor. *Geografie*, 108, 3, 173-190.
- HANNEMAN, R., RIDDLE, M. (2005): Introduction to social network methods. (free introductory textbook on social network analysis), <http://faculty.ucr.edu/~hanneman/>, (30. 1. 2017).
- HEMINGWAY, J. L. (1999): Leisure, social capital, and democratic citizenship. *Journal of Leisure Research*, 31, 2, 150-165.
- HEMINGWAY, J. L. (2006): Leisure, social capital and civic competence. *Leisure/Loisir*, 30, 2, 341-355.
- HORÁKOVÁ, H., FIALOVÁ, D. (2014): Transformace venkova. Turismus jako forma rozvoje. Plzeň, Nakladatelství a vydavatelství Aleš Čeněk, s. r. o.
- HUČÍNOVÁ, M. (2014): Síť vztahů mezi uživateli rekreačních lokalit. Bakalářská práce, KSGRR PřF UK v Praze.
- CHROMÝ, P., SKÁLA, J. (2010): Kulturněgeografické aspekty rozvoje příhraničních periferií: analýza vybraných složek územní identity obyvatelstva Sušicka. *Geografie*, 115, 2, 223-246.
- ILLNER, M. (2011): „Měkké“ faktory – aneb co také rozhoduje o integraci a rezidenční stabilitě současné české společnosti. Příspěvek na konferenci Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života, PřF UK, Praha, 10. 2. 2011.
- INGEN, E., EIJCCK, K. (2009): Leisure and Social Capital: An Analysis of Types of Company and Activities. *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 31, 2, 192-206.
- JARLÖV, L. (1999): Leisure lots and summer cottages as places for people's own creative work. In: D. Crouch (ed.), *Leisure/tourism geographies: Practices and geographical knowledge*. London, Routledge, 231-237.
- JORDAN, J. W. (1980): The summer people and the natives some effects of tourism in a Vermont vacation village. *Annals of Tourism Research*, 7,1, 34-55.
- KADLECOVÁ, V., FIALOVÁ, D. (2010): Recreational housing, a phenomenon significantly affecting rural areas. *Moravian Geographical Reports*, 18, 1, 38-44.
- KALTENBORN, B. P. (1997) Nature of place attachment: a study among recreation homeowners in southern Norway. *Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal*, 19, 3, 175-189.
- KELLY, G., HOSKING, K. (2008) Nonpermanent residents, place attachment, and 'sea change' communities. *Environment and Behavior*, 40, 4, 575-594.
- KŮSOVÁ, T. (2013): Volný čas a sociální kapitál: prostorová diferenciace spolkové aktivity v Česku. *Geografie*, 118, 4, 372-391.
- LARSEN, J., URRY, J., AXHAUSEN, K. W. (2007): Networks and tourism: Mobile social life. *Annals of Tourism Research*, 34, 1, 244-262.
- LI, Y., PICKLES, A., SAVAGE, M. (2003): Conceptualising and Measuring Social Capital: A New Approach. Draft paper for BHPS 2003. Manchester: Centre for Census and Survey Research (CCSR), Department of Sociology Manchester University. (30. 1. 2017).

- MARCOUILLER, D. W. a kol. (1996): *Recreational homes and regional development: a case study from the Upper Great Lakes States (G3651)*. University of Wisconsin System, Cooperative Extension, Madison, WI.
- MARJAVAARA, R. (2007): *Route to destruction? Second home tourism in small island communities*. *Island Studies Journal* 2, 1, 27–46.
- MARJAVAARA, R. (2008): *Second Home Tourism. The Root to Displacement in Sweden?* Umea, Umea University.
- MATARRITA-CASCANTE, D., STEDMAN, R., LULOFF, A. (2010): *Permanent and seasonal residents' community attachment in natural amenity-rich areas*. *Environment and Behavior* 42, 2, 197–220.
- MATOUŠEK, R., SÝKORA, L. (2011): *Environmental justice and residential segregation in Czechia: the case of Roma resettlement in the town of Vsetín*. *AUC – Geographica*, 46, 2, 81–94.
- MATOUŠEK, V. (2015): *Vzorné letovisko Hradištko. Vznik a první desetiletí meziválečného letoviska na soutoku Vltavy a Sázavy*. *Historická geografie*, 41, 1, 47–81.
- MCINTYRE, N., PAVLOVICH, K. (2006): *Changing places: Amenity coastal communities in transition*. In McIntyre, N., Williams, D. R., McHugh, K. E. (eds.): *Multiple Dwelling and Tourism. Negotiating Place, Home and Identity*. CABI, Wallingford, 262–277.
- MUSIL, J. (1971): *Sociologie bydlení*. Svoboda, Praha.
- MUSIL, J. (2002): *Urbanizace českých zemí a socialismus*. In: Horská, P., Maur, E., Musil, J. (ed.): *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Paseka, Praha, 237–297.
- MÜLLER, D. K. (2002): *Reinventing the countryside: German second-home owners in southern Sweden*. *Current Issues in Tourism*, 5, 5, 426–446.
- NEWBY, H. (1988): *The Countryside in Question*. London, Century Hutchinson.
- NORDBØ, I. (2014). *Beyond the transfer of capital? Second-home owners as competence brokers for rural entrepreneurship and innovation*. *European Planning Studies*, 22, 8, 1641–1658.
- NORDIN, U., MARJAVAARA, R. (2012): *The local non-locals: Second home owners associational engagement in Sweden*. *Turizam: znanstveno-stručni časopis*, 60, 3, 293–305.
- ONYX, J., LEONARD, R. (2010): *The Conversion of Social Capital into Community Development: An Intervention in Australia's Outback*. *International Journal of Urban and Regional Research* 2, 381–397.
- OUŘEDNÍČEK, M. (2003): *The suburbanisation of Prague*. *Czech Sociological review*, 39, 2, 235–253.
- OVERVÅG, K. (2011): *Second homes: migration or circulation?* *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 65, 154–164.
- PÁSKOVÁ, M. (2003): *Změny geografického prostředí vyvolané rozvojem cestovního ruchu ve světle kriticko-realistické metodologie*. *Disertační práce*. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha.
- PILEČEK, J. (2010): *Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia*. *Geografie*, 115, 1, 64–77.
- PILEČEK, J., CHROMÝ, P., JANČÁK, V. (2013): *Social Capital and Local Socio-economic Development: The Case of Czech Peripheries*. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 104, 5, 604–620.
- PITKÄNEN, K., ADAMIAK, C., HALSETH, G. (2014): *Leisure activities and rural community change: Valuation and use of rural space among permanent residents and second home owners*. *Sociologia Ruralis*, 54, 2, 143–166.
- PUTNAM, R. D. (2000): *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, New York.

- ROBERSON D. N., KUDLÁČEK, M. (2015): The Garden Colony: Restorative Ecology Ecopsychology, 7, 1, 12–19.
- ROBERTSSON, L., MARJAVAARA, R. (2015): The Seasonal Buzz: Knowledge Transfer in a Temporary Setting. *Tourism Planning & Development*, 12, 3, 251–265.
- SAMPSON, R. (1988): Local Friendship Ties and Community Attachment in Mass Society: A Multilevel Systemic Model. *American Sociological Review*, 53, 5, 766–779.
- SKÁLA, V. (2013): Využití analýzy sociálních sítí pro odkrývání mocenských vztahů ve volených orgánech. *Analýza vazeb mezi zastupiteli Kraje Vysočina. Acta Politologica* 5, 1, 46–68.
- SOLANA-SOLANA, M. (2010): Rural gentrification in Catalonia, Spain: A Case Study of Migration, Social Change and Conflicts in the Empordanet Area. *Geoforum*, 41, 3, 508–517.
- STEDMAN, R. C. (2006): Understanding place attachment among second home owners. *American Behavioral Scientist*, 50, 2, 187–205.
- STRAPP, J. D. (1988). The resort cycle and second homes. *Annals of Tourism Research*, 15, 4, 504–516.
- SÝKORA, L. (2001): Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace. In: Hampl, M. a kol.: *Regionální vývoj: Specifika české transformace, evropská transformace a obecná teorie*, Praha, KSGRR PŘF UK v Praze.
- SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. (2009): Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In: Poštolka, V., Lipský, Z., Popková, K., Šmída, J. (ed.): *Geodny – Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS, TU Liberec, Liberec*, 50–56.
- SÝKORA, L., MULÍČEK O. (2014): Prague: Urban Growth and Regional Sprawl. In Kiril, S., Sýkora, L. (ed.) *Confronting Suburbanization: Urban Decentralization in Postsocialist Central and Eastern Europe*. Chichester, UK: John Wiley & Sons, Ltd, 133–162.
- ŠIMON, M. (2012): Opuštění městského způsobu života? Analýza vybraných aspektů migrace na venkov. In: Temelová, J., Pospíšilová, L., Ouředníček, M. (ed.): *Nové sociální prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života. Plzeň, Aleš Čeněk*, 99–121.
- ŠIMON, M. (2014): Exploring Counterurbanisation in a Post-Socialist Context: Case of the Czech Republic. *Sociologia Ruralis*, 54, 2, 117–142.
- ŠPAČKOVÁ, P. (2011): Sociální prostředí a lokální komunity: Město, suburbium, venkov. *Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha*.
- ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M. (2012). Spinning the web: new social contacts of Prague's suburbanites. *Cities*, 29, 5, 341–349.
- ŠPAČKOVÁ, P. OUŘEDNÍČEK, M., SUSOVÁ, K. (2012): Sociální prostředí, sociální kapitál a sociální klima v suburbii. In: Ouředníček, M., Temelová, J. (ed.): *Sociální proměny pražských čtvrtí. Academia, Praha*, 179–205.
- VÁGNER, J., FIALOVÁ, D. a kol. (2004): *Regionální diferenciacie druhého bydlení v Česku*. Praha, KSGRR, PŘF UK v Praze.
- VAN DETH, J. W. (2008): Measuring Social Capital. In: Castiglione, D., van Deth, J. W., Wolleb, G.: *The Handbook of Social Capital*, Oxford University Press, Oxford, 150–176.
- VELVIN, J., KVIKSTAD, T. M., DRAG, E., KROGH, E. (2013): The impact of second home tourism on local economic development in rural areas in Norway. *Tourism Economics*, 19, 3, 689–705.
- WALL, G., MATHIESON, A. (2006): *Tourism: Change, Impacts and Opportunities*. Harlow, Pearson.
- WELLMAN, B. (1979): The Community Question: The Intimate Networks of East Yorkers. *American Journal of Sociology*, 84, 5, 1201–1231.
- WELLMAN, B. (1996): Are Personal Communities Local? A Dumptarian Reconsideration. *Social Networks*, 18, 3, 347–354.

- WELLMAN, B. (2001): Physical Place and Cyberplace: the Rise of Personalizes Networking. *International Journal of Urban and Regional Research*, 25, 2, 227-252.
- WILLIAMS, D. R., KALTENBORN, B. P. (2013): The use and meaning of recreational cottages in Norway and the USA. *Leisure/tourism geographies: Practices and geographical knowledge*, 3, 214.
- ZORBAUGH, H. W. (1929): *The Gold Coast and the Slum. A Sociological Study of Chicago's Near North Side.* University of Chicago, Chicago.

SUMMARY

Social networks and creation of social capital in second-home localities

Second home tourism is a form of spending the leisure time with one specific feature: a temporary stay outside the place of permanent residence of its participants. Professional literature often discusses the negative and positive impacts of second home tourism on a given locality and its residents. Attention is paid less often to the way this form of tourism influences the lives of its participants themselves. The paper combines both aspects when examining the contacts appearing among second home users themselves, the permanent residents and the extent of second-home users' inclusion in the social life of a locality. In doing so, it uses the results of a sample survey carried out among the second home users in three municipalities. The method of social network analysis was used for the assessment of the relationships.

It ensues from the research that by their activities, second-home users create the local climate and during a season, they also influence the day-to-day functioning of a municipality. Despite a relatively frequent argument pointing out antagonistic relationships between permanent residents and second-home users, no major conflicts were identified. However, the separation of both groups is apparent – both of them live their own lives. Only the permanent residents living in the centre of a municipality who work in the services (a mayor, shop assistant, and postman) were included in the network of contacts. In fact, holiday-makers only visit the centres of municipalities rarely and they do not play any major role in the social life as a whole. However, although they are likely to use the local services less than permanent residents, one can consider them economically beneficial. On the other hand, the permanent residents whose places of residence are situated near the second-home owners are significant actors within the framework of a community. When establishing contacts, this seems to be a manifestation of the importance of geographical proximity rather than of the relationship “second-home owners versus permanent residents.”

Given the separation of second-home areas from the centres of municipalities in the municipalities under observation, some social capital is primarily generated between the holiday-makers themselves. There are primarily neighbour relationships. All the respondents said that they regularly help other second home users, especially those in the closest vicinity, with routine activities associated with a weekend-house or a garden, or they meet for the sake of a friendly conversation. The extent and quality of inclusion in a community is directly connected primarily with the length of the use of a property by a given family. In fact, the relationships are transmitted through generations. This is also manifested by the contacts being the densest and having the best quality (they are also maintained outside a locality and these are not only superficial neighbour relationships) in the places in which the continuity of the use of a property (three

generations already know each other) was preserved. This results in the contacts arising in second-home localities not being primarily based on social closeness.

Similarly to Robertsson, Marjavaara (2015), an examination was also made of the potential of recreational localities for the diffusion of innovations. Unlike the Swedish study, the use of the contacts gained on a weekend-house or a cottage for professional purposes or outside a locality is rather exceptional in the municipalities under study. Here, a role can be played by a larger spatial separation of a Swedish second-home locality from Sweden's core areas. In addition, the frequency of visits to Swedish second homes is lower than in Czechia. This can also influence the need to be in contact outside a locality.

The role of the physical distribution of second homes in the sense of line contacts versus contacts with several neighbours proved to be of major importance when establishing contacts. In addition, the existence of well-kept shared spaces has turned out to be of vital importance for the purpose in question. The physical appearance of such places is likely to have resulted from a long-term tie and apparently also replicates positive relationships in further generations.

When it comes to the conceptualisation of second home tourism, the research has revealed that the dualism "a tourist versus a resident" is overcome. The differences between both groups are vanishing similarly to the disappearing differences between the first and second homes. The time spent on a second home is not only an escape from the everyday routine, but also a form of inclusion. As a result, it is closer to the process of migration (Flogenfeldt 2004, Overvåg 2011) or to the multiple dwelling concept (McIntyre, Pavlovich 2006). Similarly to Larsen, Urry, Axhausen (2007), we consider the definitions of tourism based on dualisms (permanent resident versus visitor, everyday routine versus leisure time, home versus recreation) overcome.

- Fig. 1 Link between respondents for the sake of settling their personal or working affairs – Český Šternberk. The size of the form is directly proportional to the number of incoming links, the direction of arrows is from the respondent. Source: our own survey. In legend: Locality: river, Tesla, slope, Vrábov, centre. Professions: farmer, worker, routine non-menial worker, lower professional, higher professional, unknown.
- Fig. 2 Link between respondents for the sake of settling their personal or working affairs – Dlouhá Voda, note: The size of the form is directly proportional to the number of incoming links, the direction of arrows is from the respondent. Source: adjusted according to Hučínová 2014. In legend: Locality: North, South, surface lift, end of village. Permanent residence: Ostrava, Opava, Krnov, other, unknown.
- Fig. 3 Link between respondents for the sake of settling their personal or working affairs – Česká Ves. The size of the form is directly proportional to the number of incoming links, the direction of arrows is from the respondent, source: adjusted according to Hučínová 2014. In legend: Locality: centre, East, West. Permanent residence: Ostrava, Opava, Krnov, other, unknown.

PODĚKOVÁNÍ

Příspěvek vznikl s podporou Grantové agentury České republiky v rámci projektu č. 16-20991S „Prostorová mobilita, každodenní život a sociální vazby: případová studie žen Pražského metropolitního regionu“.